

TALABALARDA SHAXSLARARO MULOQOTNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI

G'aniyeva G.K.

Yevropa tibbiyot universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6721768>

ARTICLE INFO

Received: 28th May 2022

Accepted: 02nd June 2022

Online: 05th June 2022

KEY WORDS

muloqot, ehtiyoj, jamiyat, insonparvarlik, motivatsiya, muomala madaniyati.

ABSTRACT

Inson muloqot jarayonida ijtimoiy tajriba orttiradi, ta'lim-tarbiya, turli munosabatlar ta'sirida barkamol shaxs sifatida shakllanadi va rivojlanadi. Insonni jamiyatdan va shaxslararo bo'ladigan o'zaro muloqotdan ajratib qo'yish uni shaxs sifatida shakllanishiga to'siq bo'ladi. Ushbu maqolada mana shu muhim omil bo'lmish shaxslararo muloqotga talabalarni tayyorlashda e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan tomonlar yoritib berilgan.

Muloqot insonning ijtimoiy, ongli mavjudot sifatidagi ehtiyoji hisoblanadi. Muloqotni ikki yoki undan ortiq odamlar o'rtasidagi axborot almashinuvi deb ta'riflash mumkin. U odamlar amalga oshiradigan faoliyatlar ichida yetakchi o'rin egallab, insondagi eng muhim ehtiyojni qondiradi. Shuning uchun ham uning har bir inson uchun ahamiyati kattadir.

Har bir shaxsning jamiyatda bajaradigan faoliyatlari ozaro munosabat va o'zaro ta'sir shakllarini qamrab oladi. Chunki har qanday ish odamlarning bir-birlari bilan til topishishni, bir-birlariga turli xil ma'lumotlarni uzatishni, fikrlar almashinuvi kabi murakkab hamkorlikni talab qiladi. Shuning uchun ham har bir shaxsning jamiyatda tutgan o'rni, ishlarining muvaffaqiyati, obro'si uning muloqotga kirisha olish qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Bir qarashda osongina tuyulgan shaxslararo muloqot aslida juda

murakkab jarayon bo'lib, unga odam hayoti mobaynida o'rganib boradi.

Shaxslararo muloqot funksiyalarini amalga oshirish – muloqot sub'yektining ma'naviy-axloqiy ko'rsatmalari, shuningdek, insonparvarlik, emotsional-ijobiy, shaxsiy yondashuv, individuallik va o'ziga xoslik kabi yo'nalishlar bilan belgilanadi.

Muloqot funksiyasi faqat muloqot sub'yektlarining ma'naviy-axloqiy yo'nalishigina emas, balki ko'p jihatdan, uning insonparvar-axloqiy mazmuniga bog'liq bo'ladi. Muloqotning shakli, lahzali, tasodifiy, tematik, rejalashtirilgan – bayon etish, axborot, xabar, suhbat, suhbatlashish, gaplashish, munozara kabilardan iborat.

E'tibor berish, qiziqish, ma'qullash, hamdardlik, istiqbolni ko'ra bilish yordamida ta'sir ko'rsatish, tushunilgan va anglab yetilgan motivatsiya asosidagi faoliyat kabilar muloqot turiga kirib, masalani hal etishga yo'naltirish, emotsional muhit yaratish, rag'batlantirish,

yo'naltirish bilan hamkorlikdagi harakatlar yakunini yasashga yo'naltirish, shuningdek, muloqotning samaraliligi, uning mavzusiga ijobiy motivatsiyasi, e'tibori, qiziqishiga bog'liq bo'ladi.

Motivatsiya muloqot jarayonining boshqaruvchisi sifatida ma'no, onglilik, ishonch va qat'iylikni talab qiladi.

Muloqotning ma'noli jihatlariga uning maqsad hamda umumiylikka erishishda o'z individualligini ko'rsatishi, shuningdek, muloqotning turli funksiyalaridan foydalanish – qo'zg'atuvchi, ekspressiv, tashkiliy, informative, emotsiyali, dalilga asoslanganligi va boshqalarni kiritish mumkin.

Shaxslararo yuzma-yuz muloqotlarda insonning potensial-shaxsiy, kasbiy-ehtiyojli hamda amaliy-idrok etish jarayoni sodir bo'ladi.

Muloqot va faoliyat tushunchasiga ijtimoiy faollikning o'ziga xos shakli va ayni bir vaqtda individual mustaqillik sifatida qaraladi. Bu yerda muammoni qo'yish, uning maqsadi, vazifasi, masalalari, muloqot vaziyat-sharoiti, muhit omillari, elementlari, muloqot sub'yektiga talab muhim hisoblanadi. Bu jarayonda boshqa insonning qadr-qimmatini hurmat qilish, insoniyat tomonidan ishlab chiqilgan odob, axloq, etiket bo'yicha oddiy qoidalarga amal qilish zarur. Shu bilan birga emotsional-ijobiy omil, simpatiya, empatiya muhim o'rin tutadi. So'z, nutq, hikoya qilib berish, xabardor qilish, gapirish, suhbatni olib borishni bilish (sherigiga e'tibor, diqqat, tushunish va hurmat bilan qarash, yuz ifodalari bilan ham fikrga qo'shimcha ma'no bera olish) katta ahamiyatga ega. Muloqot, albatta, ma'naviy, insonparvarlik hamda yuksak odoblilik darajasida bo'lishi kerak, asosiysi,

shaxslararo muloqotda o'zini suhbatdoshi o'rniga qo'ya olishni bilishi zarur.

Shaxslararo muloqot madaniyatini rivojlantirish uchun suhbatdoshning kayfiyati va holatini his qilishni o'rganish kerak.

Shaxslararo munosabat jarayoniga kiritilgan elementlar orasida ovoz ohangi, yuz ifodasi, harakatlar, ko'z qarashlari, suhbatdoshlar orasidagi masofa mavjud. Ushbu omillar tufayli biz boshqa shaxsning shaxsiyati, hissiy holati yoki niyatlari to'g'risida xulosa chiqarishimiz mumkin.

Shaxslararo muloqot – o'zaro aloqali, o'zaro bir-birini tushunish, idrok etish, axborot almashish, o'rgatish, rivojlantirish, tarbiyalash, o'zini namoyon etish, o'zini faollashtirish, ijtimoiy o'zaro aloqalar orqali ta'sir ko'rsatish xususiyatlariga ega.

Insonparvarlik – inson o'z huquqlari va qadr-qimmatini, shaxs sifatidagi qimmatini hurmat qilishni ifoda etuvchi qarashlar to'plami, uning farovonligi, har tomonlama rivojlanishi, hayoti uchun qulay sharoitlar yaratish to'g'risida g'amxo'rlikdir.

Insonparvarlik – insonning oliy qadriyat sifatida e'tirof etilishiga asoslangan qarashlar to'plamidir.

Shaxslararo muloqotni insonparvarlashtirish jihati suhbatdoshlarning intellektual-ma'naviy imkoniyatlarini faollashtirish va shaxsiy-ijtimoiy o'zligini amalga oshirishni ko'zda tutadi. Mana shunday muloqotda talabalar shaxsi shakllantiriladi, chunki bu jarayonda ularning ichki imkoniyatlari, shaxsiy insonparvarligi to'la namoyon etiladi. Bu yerda bo'lajak mutaxassislarni shaxs, inson va insoniylik sifatlari to'g'risidagi bilimlari va muloqot madaniyati namoyon bo'ladi.

Insonparvarlik asosidagi muloqot – bo'lajak mutaxassislar uchun shaxsiy, ijtimoiy, hayotiy va kasbiy faoliyatlarining

turli sohalarida insonparvarlik g'oyalari va qadriyatlarini amalga oshirishning muhim shart-sharoitlari hisoblanadi.

Muloqotning insonparvarlik jihatlari ma'naviy-amaliy asosga – axloqiylikka asoslanadi. Inson ijtimoiy hayoti jarayonida ishlab chiqilgan (avlodlar hayotiy tajribalari asosida) va axloqiy kategoriyalarda aks ettirilgan g'oyalar, ideallar, qoidalar – me'yoriy axloqiylikka asoslanadi.

Shaxslararo muloqotni insonparvarlashtirish quyidagi qoidalarga asoslanadi:

- muloqotda asosiysi – insondir;
- muloqotda asosiysi insonparvarlarcha muloqotda bo'lish – do'stonalilik, samimiylilik, inoqlik, totuvlikdir.

Ushbu muloqotda suhbatdosh o'zini ob'yekt sifatida emas, balki muloqotda teng

ishtirokchi sifatida his etadigan yo'l, vosita, metod hamda shakllarini topishi zarur.

Muloqot jarayoni erkin, tabiiy, qiziqarli, bir-birini boyituvchi, bir-biriga ta'sir ko'rsatuvchi, o'zini namoyon etuvchi bo'lishi kerak. Muloqot jarayonida suhbatdosh shaxsiga e'tibor, do'stona suhbat, muloqot sharoitlariga mos, suhbatning ritorik jihati ko'zda tutiladi. Suhbatlashuvchi odob, axloq, ma'naviy sifatlarini namoyon etadi, suhbatdoshida kerakli sezgilarini uyg'otib, istalgan fikr va mulohazalarni yuzaga keltiradi. Sherigiga maqsadli ta'sir ko'rsatish uchun muloqot sub'yekt-ob'yekt xususiyatida, insonparvarlashtirilgan mazmunda mahsuldor-ijodiy asosda amalga oshiriladi. Muloqotda insonparvarlik – bu suhbatdoshiga o'zaro aloqa obyekti sifatida emas, balki o'zini namoyon etuvchi obyekt sifatida qarashdir.

References:

- 1.Mardonov O'. Shaxslararo insonparvar axloqiy muloqotlar. Uzluksiz ta'lim, 2008-yil, 5-son.
- 2.Nazarov M. Muloqot madaniyati haqida. Muloqot, 2000-yil, 6-son.